

Det är lätt att fatta tycke för den unga kvinnan på porträttet – åtminstone är det så för mig. Hon är utan pose, ser på oss med en smula allvarsam blick, är alldeles naturlig och relativt enkelt klädd. På Pehr Lindhbergs porträtt i pastell från 1828 möter vi en tjuogoettårig Joséphine som är mer privat än kronprinsessa. Då ska man komma ihåg att hon redan var mor till två söner och snart födde en tredje.

Hennes tid, hennes liv, min familj

HON KOM ATT BLI en fascinerande och viktig gestalt i vårt svenska 1800-tal – och ett framtidslöfte för min tidiga familj. Hon kom också att bli starkt ifrågasatt. Hon var min farfars farfars mor, kronprinsessa i två decennier, därefter Sveriges och Norges drottning under femton år, sedan änkedrottning lika länge. Hennes namn var Joséphine Maximilienne Eugénie Napoléonne. Det sista namnet ströks omgående vid hennes ankomst till Stockholm – hon hade fått det efter sin gudfar, som alltså var den franske kejsaren Napoleon I. Den anknytningen – som hade varit mer än åtråvärd bara några år tidigare – var inte alls något som passade in eller skulle framhållas i det omvälvande, snabbt och starkt föränderliga tidiga 1800-talet.

Flickan Joséphine – för en sextonårig flicka var hon när hon kom – bar själv i sin bakgrundshistoria på många av de omständigheter och konsekvenser, ibland rena krumsprång, som dittills präglade tiden. Och det var just på grund av den bakgrunden, de familjehistoriska kombinationer av europeiska händelser och kontaktnät hon så lämpligt personifierade, som hon hade blivit aktuell för äktenskap med en nybakad kronprins i en nyetablerad kungaätt. För en tillfällighet var det inte, så gick det inte till på den tiden.

Väl anländ till Sverige ändrades stavningen av hennes namn till Josefina – den officiella stavningen, vill säga. Så skrev hon inte sig själv, hon behöll sin barndoms franskklingande Joséphine. Och för min del, som vill komma henne så nära det går, skulle det vara främmande att kalla henne något annat.

Med åren har mitt intresse för Joséphine vuxit, det har blivit bredare, mer djupgående. Personligheten, bakgrunden, livsinställningen,

I den fullsatta Storkyrkan ser man till vänster kungen, flankerad av drottningen och prinsessan Sophia Albertina. Till höger är ledamöter i ständriksdagen och kyrkans biskopar talrikt representerade innanför altarskranket. Alla är förstås vända mot brudparet som får ringarna välsignade av ärkebiskopen Carl von Rosenstein. Upp under valven steg den idoge psalmdiktaren Johan Olof Wallins specialskrivna bröllopskantat. På en icke förevigad plats i kyrkan fanns Joséphines katolske själasörjare Lorenz Studach; hans närvaro hade villkorats – han fick inte komma prästklädd.

Joséphines bröllopsklänning i silkestyll med silverbroderier har gallerförsedda puffärmar i ålderdomligt snitt för att ansluta till den svenska dräktens form. Man kan i dag se en moderniserad variant när hovdamerna bär hovdräkt i mörkblå sammet med gallerärmar i vitt.

Oscars bröllopskläder var samstämt gjorda i silvertyg och utgjordes av en så kallad burgundisk dräkt, en gång introducerad av Gustaf III som kunglig ceremonidräkt. Oscar blev den siste kunglige brudgummen att klä sig »burgundiskt«, senare har det varit militär uniform som gällt vid vigsel. I Oscars fall hade den burgundiska dräkten fått en uppdaterad livrock till tidstypiska snäva långbyxor i knähöga stövlar.

Joséphine och Oscar, avporträtterade bröllopsåret 1823 av Joseph Stieler.

Föregående uppslag: På Per Krafft d.y:s stora målning av bröllopsceremonin i Storkyrkan bär Oscar stövlar i blått, inte silverfärgade. Det troliga är att blå stövlar fanns i Oscars garderob från 1817 och användes vid faderns kröning 1818. Kanske kom det ett påpekande uppifrån till Krafft att det skulle vara blå stövlar på målningen – för att understryka för eftervärlden att Oscar vid tillfället »bara« var kronprins. Jag vet inte, jag spekulerar.

Utsikt från Fersenska terrassen mot Slottet, Skeppsbron och Skeppsholmen. Kolorerad litografi efter en målning av Johan Henric Strömer, 1840-tal.

Kärlek och idyll

SOM JAG REDAN poängterat är jag inte historiker, men några amatörhistoriska nedslag som tidsbild vill jag ändå ge för att passa in den nya kronprinsessan i en verklighet snudd på lika främmande för henne som den kan framstå för oss i dag. Vad var det egentligen som väntade henne? Vad var det för man hon hade gifts samman med? Vad för slags familj? Vad var det för land och stad hon kom till, det unga framtidshoppet Joséphine? Och vilka förutsättningar hade hon?

Sverige var vid tiden för hennes ankomst ett av Europas fattigaste länder, så har det formulerats. Folkmängden hade vid sekelskiftet 1800 varit cirka 2,3 miljoner men hade börjat stiga, och 1823 fanns det nästan 2,7 miljoner människor i Sverige. I Stockholm bodde samma år cirka 75 000 personer, varav omkring 13 000 i trånga Gamla stan – Staden mellan broarna. Nu var Joséphine en av dem, även om hon slapp trängas.

På Stockholms slott var det ju inget fel, det kan hon knappast ha tyckt även om hon var van vid kungligt vackra, storslagna, ibland överdådiga boningar, inte minst under uppväxten i Italien. Men säkert kunde hon, uppmärksam som hon var, till en början märka att själva hovlivet legat om inte i malpåse så inte heller gjort egentligt skäl för namnet. Det stämde. Kungen hade avsiktligt tonat ned och dragit in på yttre ståt och glans, festligheter var sällsynta, några excesser à la tidigare fransk hovmodell hade inte förekommit på länge. Det var inte för sådant han blivit vald, inte för sådant han kommit.

Han arbetade jämt, i dag hade vi kallat honom arbetsnarkoman – den uppgift han hade ställts inför och åtagit sig hade alltmer tornat upp sig och han var fullt och fast besluten att klara av den.

Carl Johan som befälhavare under en militärövning, kanske ute på Ladugårdsgårde i Stockholm där den militära prägelns – med regementen, exercis- och övningsfält – var ett faktum sedan 1600-talet.

80 Sverige var i ett skakigt, rent av eländigt, skick med djup fattigdom, hög dödlighet, grasserande sjukdomar, omfattande spritmissbruk, missväxt – och statsrättsligt hade landet länge befunnit sig i ett osäkert tillstånd, både före och efter Carl XIII:s död. Den gamla dynastins siste kung hade ju faktiskt också fronderat mot ständerna i sin tveksamhet till valet av Bernadotte.

Hur skulle allt bli? Framtiden var minst sagt oviss. Dessutom var Sverige nu, sedan några år, i union med Norge. Och krigen i Europa var inte över, inte heller för Carl Johans del.

Det var mycket för sina bedrifter som marskalk och general han hade befunnits lämplig att väljas till ny tronföljare – fältherrens talanger, så tänkte åtminstone vissa, skulle Sverige vara i högsta grad betjänt av. Det var just den sortens utförsgåvor en av de kurirer som 1808 sändes till Paris siktade in sig på. Nu skulle han dit för att rekognosera bland beståndet av möjliga tronföljare för Sveriges räkning.

Tidigt, långt innan han nådde fram till Paris, hade Carl Otto Mörner bestämt sig för att en fransk marskalk, det vore inte så dumt. Och via det vi i dag kallar insidertips kom han att målmedvetet rikta in sig på en viss Bernadotte, som just då efter en fnurra på tråden hade försonats med kejsaren men ändå var tagen ur tjänst och befann sig i Paris i väntan på ett nytt uppdrag i Rom. Så lämpligt – Bernadotte var tillgänglig, och efter en tids samtal i största diskretion visade han sig inte alldeles omedgörlig.

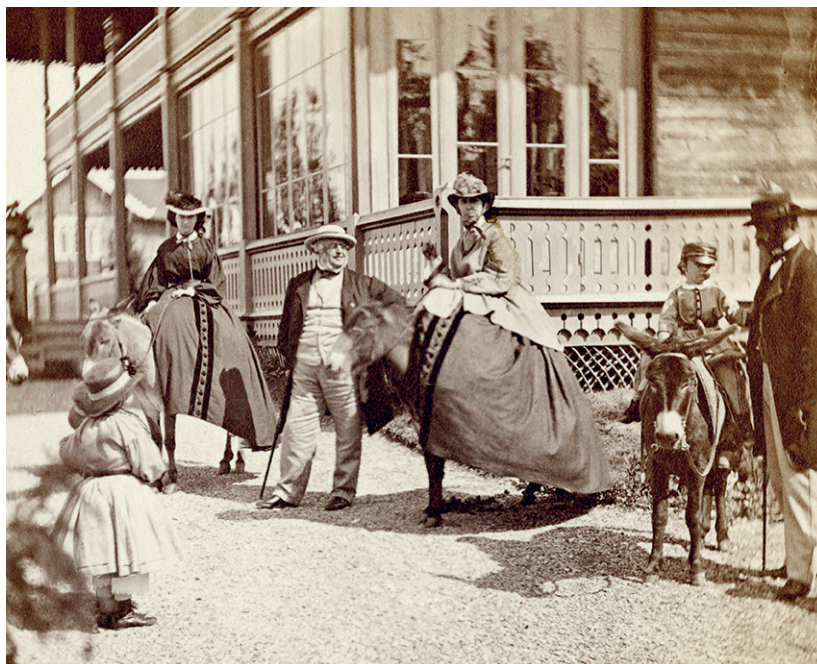
Med ett slags skarpvässad diplomati, modell *undercover*, och med inte så lite personlig list lyckades det friherren att trumfa igenom sina avsikter i det komplicerade och fascinerande förspel som kom

Joséphine och Eugénie stod varandra nära genom livet, förenade bland annat i sin kristna tro, Eugénie lågkyrklig lutheran, aldrig påverkad av sin katolska mor. På Maria Röhl's teckning i akvarell och krita från 1846 kunde man nästan ta mor och dotter för systrar, om man inte visste bättre.

Eugénie ridande på en åsna utanför sin sommarbostad Fridhem, söder om Visby på Gotland. Huset byggdes åt henne i början av 1860-talet och hon vistades där varje sommar, idogt engagerad i hjälpsamhet för Gotlands mindre bemedlade genom att initiera barn- och sjukhem och ordna med social skyddsverksamhet. I dag ägs Fridhem av en stiftelse som bland annat bedriver pensionatsverksamhet.

171

Relationen mellan mor och dotter förefaller ha varit oproblematisk och förståelsefull. Troligen spelade det roll att också Eugénie hade en personlig tro, närmast beskriven som lutherskt lågkyrklig. Ibland kunde de anförtro varandra funderingar och frågor i religiösa spörsmål, annars tycks de mest ha utbytt tankar om göromål i trädgården, skogspromenader och andra alldagligheter.

Den 15 juli 1868 ingick Carl XV:s dotter Louise förlovning med kronprins Frederik av Danmark på Bäckaskogs slott i Skåne. Några dagar senare, inför en nitton timmar lång tågresa ned till Sofiero från Tullgarn, skriver Joséphine till dottern som befinner sig på Gotland. Brevet till »Min älskade Eugénie« börjar med en notering om att hon »i morse begått H. hel. Nattvard, vilket jag gärna alltid gör innan någon resa«, och slutar med informationen »20 gr ha vi nu om morgonen redan kl 6 /... / ack så ledsamt med potatisen /... / jag har visat baron Falkenberg mina 72 kor och 2 tjurar ...«

I ett annat brev, också det från Tullgarn, berättar hon om en skogspromenad som varade i en och en halv timme och att »... vi åt copiöst af hallona på vägen. I dag har jag vid mässan gått till H.H. nattvard i salig Fars sängkammare ...« för att, efter en liten utläggning om »den

Prinsessan Eugénie var, liksom bröderna, konstnärligt mångsidig och mycket aktiv, hon sjöng och musicerade gärna, men framför allt fångade hon ofta det hon var med om i ett dagsboksliknande akvarellmåleri. Som här på uppslaget, där hon på första bilden noterat att hennes bror Gustaf spelade fyrhändigt med hovfröken Mathilda Bennet ända från »6 till ½ 8 afton« en aprilkväll 1849.

Här är farmor drottningen, Joséphine, på besök i barnkammaren för att hälsa på fem månader gamla Louise, Carls och Lovisas dotter. Det måste med andra ord vara i början av 1852. Eugénie, som alltså har tecknat sig själv, har med sig en skallra i form av en kasperdocka.

Här är det, enligt Eugénies notering, en sånglektion tidigt på våren 1849 som förevigats. Hon själv och hovfröken Mathilda Bennet sjunger, medan brodern Gustaf och hovsångaren Isak Albert Berg både spelar och sjunger. Salongen är troligen Eugénies egen i den våning som vetter mot Logården som hon bebodde hela livet.

En stormig seglats i Trosa skärgård med hög böljegang. Men vem sitter lugnt och tecknar det som sker om inte Eugénie själv.

Joséphine som kronprinsessa med, så långt jag kan se, hela det fantastiska kamégarnityret på en målning från 1836 av Fredric Westin. Smycket var en gåva från kejsar Napoleon till sin kejsarinna Joséphine, året var troligen 1805. Och vilken gåva – tillverkat av ädla material som guld, pärlor, briljanter och stora och vackert formgivna kaméer. Garnityr kallas det på grund av de många beståndsdelarna – diadem, örhängen, halsband, brosch, två armband – allt tillverkat av tidens främsta juvelerare i Frankrike.

